

# СЕВЕР ГАНСОВСКИ ПРОБУЖДАНЕ

Превод от руски: Елка Хаджиева, 1970

[chitanka.info](http://chitanka.info)

От тогава мина година, главният герой на тази история, Фьодор Василиевич Пряничков, вече преживя всичко, свързано с внезапното си величие и падение, успокои се, забрави го. Може да не държим случая в тайна.

Най-напред да запознаем читателите с личността на Фьодор Василиевич (или Федя, както се представя при запознаване). Пряничков работи в списание „Знание и живот“, завежда отдел „Антирелигиозна пропаганда“. Както е известно на всички, това издание е оперативно — в края на краищата каквото и да погледнеш, май всичко се отнася, ако не до знанията, то до живота. Затова в редакцията и отдела се трупат какви ли не хора — от академици и дори ученици до едни такива, съвсем чудати странници; някой от тях твърди, че на Таймир с очите си видял дупка, стигаща до центъра на Земята, а друг като ветрило разгръща на писалището направени лично от него снимки на господата бога. С всички — независимо от възраст, звание и заслуги — Федя се държи еднакво, към всеки посетител веднага започва да се обръща на „ти“. Но не защото изпитва симпатия, а просто иска да покаже, че не му придава никакво значение. Изобщо той придава значение само на онзи, когото никога не е виждал.

Честно казано, в редакцията отдавна си казваха, че няма да е зле Пряничков да мине в друго списание. За един работник по печата би трябвало да бъде свойствена способността да се пали, а Федя винаги изглежда сънен, дори не точно сънен, а някак отегчен и разочарован. Макар едва да бе прехвърлил тридесетте, правеше впечатление, сякаш е живял и преживял, и едно е разбрал — от всичко това нищо няма да излезе. Пък и дори да излезе, човек не може да разубеди онези, които са против. За каквото и да заприказвате, той всичко знае, веднага подхваща темата ви и на бърза ръка окончателно я довършва. Борави с два постулата: първо: „всичко това вече е познато“ и второ, „от това нищо няма да излезе“.

С авторите разговаря без желание, от немай къде, като гледа встрани и подрежда нещо на писалището си. Никога няма да похвали дори статия, приета от него самия, затова тук човек не получава удоволствие даже да са му напечатали материала.

Неизвестно е от какво Федя Пряничков е станал такъв, но ти се струваше, че въобще не изпитва никакви чувства. Посочи му някоя чудно хубава девойка, почерпи го с чашка най-стар арменски коняк,

дай му билет за концерт на Рихтер или за московското първенство по бокс, където един новак ще види сметката на олимпийския шампион — за всичко той има един унил отговор: „Мно-ого важно...“ Сякаш стена стои между него и света.

Ръст... — среден, външност — също средна. На летучките и разните събрания или мълчи, или се присъединява към мнозинството. С една дума, живее наполовина или на една трета. Като че ли не се е събудил.

И как стана тъй, че тъкмо на него попадна онзи пътешественик с раницата.

Това се случи миналата година, на 15 юли, в четвъртък. Както си спомняте, тогава в Москва беше адска жегга. В стаите със слънчево изложение изобщо не можеше да се живее, а в онези, в които слънцето не печеше, можеше да се живее, но само в ограничено пространство — между вентилатора и бутилката бира от хладилника. Всеки, който имаше как, бе избягал от столицата към езерото Селигер, по Рижкото крайбрежие или на Алтай — разправят, че неколцина журналисти-международници били намерили закрила от жеггата чак в Сахара. Опустя и редакцията на „Знание и живот“. В голямата стая, където освен отдела на Федя се помещаваха битовия отдел и отделът за не съвсем точните науки, остана само Пряничков зад своето антирелигиозно бюро.

В онзи четвъртък, рано сутринта се разрази кратка буря, но пак не се почувствува никакво облекчение и към пладне Федя, окончателно капнал от задухата и читателските писма, извади от джоба си отровнажълта таблетка поливитамин — той ги гълташе и през лятото — легна с гърди на бюрото си и унило погледна през прозореца, през който се разкриваше просторна гледка към улица „Гостиничная“, цялата огряна от безпощадна светлина.

От метрото, покрай фасадата на Химическия музей, в чийто полусутерен до миналата година се помещаваше редакцията, широко и свободно крачеше едър мъжага с ярка кестенява брада. Освен брада имаше здраво натъпкани раница, дебело геоложко изследователско яке, съвсем избелели панталони и тежки руски ботуши. Преките слънчеви лъчи щедро го грееха, но брадатият си вървеше, сякаш се наслаждаваше на себе си и на всичко наоколо.

Като видя раницата и особено ботушите, по които дори от разстояние се долавяше прахът от далечни странствувания, Федя клюмна. Разбра, че пътешественикът идва при него.

А мъжът с раницата не бързаше да се скрие от слънчевия пек. Насреща му слепешката връхлетя абсолютно разкиснала се пихтиеобразна дамичка с пазарска чанта в ръка — брадатият отскочи, извинявайки се, а после навярно ѝ каза нещо толкова галантно, че тя в миг се стегна, всичките ѝ части се оформиха, гордо вирна глава, усмихна се и продължи пътя си с най-кръшна походчица, да ти е драго да я гледаш. След това мъжът размени няколко любезни думи с продавачката от павилиона „Сладолед“. Известно време тя гледаше след него, после подчинявайки се на някакъв смътен инстинкт, поривисто стана и бързо избърса с кърпа предната стена на своето прозрачно убежище.

Непознатият излъчваше енергия, която заразяваше всичко наоколо. Струваше ти се, че в резултат на жестовете му възникват гравитационни вихри и нови структури в магнитните полета.

Той мина край прозореца и след минута Федя чу в коридора на редакцията тежкия грохот на огромните ботуши. Замириса на кожа, на раница, на сол, на прах, на слънце, на пипер, на борова смола и на още нещо, което Пряничков дори не можеше да определи. В стаята стана тясно, паркетът се огъваше, крехките редакционни столчета се разлетяха встрани. Мъжът поздрави и се представи — Федя веднага забрави и името, и професията му. Дошлият свали раницата от гърба си, развърза я и извади от дъното ѝ, изпод пакет книги и най-различен друг багаж доста омазана, не много дебела тетрадка с дерматинови корици. Приближи се с нея до Федя и каза, че би искал да представи за публикуване резултатите от някои свои опити във връзка със съня и будното състояние заедно с теоретичното им тълкуване.

От само себе си се разбира, че Федя отблъсна тетрадката.

— Няма да мине — каза той. — Откровено да ти кажа, няма да мине през редколегията. Темата не е подходяща и заглавието не е подходящо. А не е и нищо ново. За съня вече печатахме. И за будното състояние също.

— Значи вече сме на „ти“ — замислено произнесе мъжът с боботещ интеллигентски бас. — Поласкан съм...

И внимателно изглежда Федя Пряничков, сякаш едва сега го виждаше, както трябва: немоцната ръчичка, която Федя беше протегнал отбранително, и сивичката връзка на сивичката му риза.

Физиономията на брадатия изгуби благодушието си, нещо дръзко, отривисто се появи в очите зад очилата. За миг атмосферата стана напрегната, сякаш щеше да избухне взрив. После всичко се върна по местата си, мъжът се усмихна и пак заприлича на голям добър мечок.

— Добре — съгласи се той. — Ако не ви хареса, няма да печатате ръкописа ми. Не настоявам и да го пазите. Няма да се връщам към тази проблема, чакат ме други задачи.

Отмести дланта на Федя и сложи тетрадката на края на масата. Бръкна във вътрешния джоб на якето си и извади една бяла таблетка.

— Ето. Ако се намери доброволец, може да опитате... А сега — изправи се и изпъна гръд — разрешете ми да се сбогувам.

Официалната му поза накара Федя да стане, което, общо взето беше против неговите правила.

Брадатият още веднъж се усмихна — сега вече окончателна стана същият галантен бонвиван, какъвто беше на улицата. Приятелски потупа Пряничков по гърба, горещо му разтърси ръката и навехна китката му, извини се, веднага я нагласи, метна на гръб раницата си и излезе — може би отиде да открива нефтено находище край Байкал или пък да конструира апарат за пряко преобразуване на времето в пространство.

Пряничков стоеше до бюрото си разрошен и зашеметен. Взе тетрадката, гнусливо я прелисти. Почеркът беше ужасен, стремителен, целият текст със зачерквания, поправки, стрелки. Едва можа да разчете фразата: „Повечето от хората обикновено спят“. Изсумтя презрително. После се споменаваше нещо за екстазните състояния, с най-голямо усилие Федя засрича:

„... виждаме, че повечето екстазни състояния са феномени на възприятие, приемане. Въпросът е там — личността да може да се вгълби, да се отдаде, да премахне задръжките, да позволи... Природата на Съществуването тогава ни се разкрива в сгоден вид, а вечните ценности ни изглеждат атрибути на самата Реалност...“

Следваха десет листа, изписани от двете страни с уравнения, таблици, графици, параболи, хиперболи, само гдето нямаше метафори.

Всичко завършваше с предълга химическа формула, от която Пряничков разбра само началото — „C<sub>x</sub>H<sub>y</sub>O...“, кой знае защо в средни скоби. А по-нататък — „CH<sub>3</sub>N-CO-OS...“ и още много такива символи, построени ту ромбоидно, ту трапецовидно — в цялото описание само Гурович, от отдела за свършено точните науки, можеше да проумее цялата тая плетеница... Мярна се и нещо като „... инхибирането с C<sub>x</sub>H<sub>y</sub> — радикали довежда до промени в конформацията на клетъчните нуклеази по g-тип според нашата класификация...“

Федя въздъхна, крадешком се озърна, отиде в ъгъла и пушна тетрадката в кошчето за боклук. После, обезсилен от решителността на това свое деяние, се върна на работното си място, седна, взе нервното витаминче и го глътна, загледан през прозореца. След малко погледна на бюрото пред себе си и разбра... че не е глътнал него.

Жълтото хапче си стоеше до бурканчета с кламери, а я нямаше бялата таблетка, оставена от мъжа с раницата.

Би трябвало да се изплаши, но поради флегматичния си характер и жегата не можа.

Втората половина на деня без произшествия се търкулна в миналото и стана история. Пряничков спокойно стоя до края на определеното време. Но когато на станция „ВДНХ“ излезе от метрото, вече позабравил за бялата таблетка, и се запъти към дома си на улица „Кондратюк“, изведнъж забеляза, че асфалтът приятно лилавее под лъч от залязващото слънце. Това го поразтревожи — никога до сега не беше обръщал внимание на цвета на асфалта, смяташе го чисто и просто сив.

А в къщи след вечерята започна нещо наистина странно. Като стана от масата, не се разположи в креслото, за да подреме пред светлосиния екран, а започна да се разхожда из апартамента. Изглеждаше развълнуван. Ту изваждаше от застъклената витрина на луксозната библиотека тежкия том „Детска енциклопедия“ и обезпокояваше девствената белота на страниците ѝ, ту с недоумение разглеждаше фаянсовия жираф зад стъклото на царствения салонен бюфет. Поседя на дивана, като търкаше ръце и явно се измъчваше от нещо, после стана и изведнъж каза на жена си, че би искал да порисува. В техния дом никой никога не беше изразявал такова желание и не се намериха никакви рисуващи принадлежности. Но

Пряничков не се успокои, взе да пита не може ли да поискат от съседите. Дъщеря му се сети, че тринадесетгодишният Юра Воронин от горния етаж учи в Московското художествено училище. Пряничков се върна от щедрия Юрка с лист полуватман и чешки автоматичен молив. Разряза листа и помоли дъщеря си да му позира... Наташа не беше добър модел. Непрекъснато се въртеше. Въпреки това Федя довърши рисунката, разгледа я, но веднага я скъса и изхвърли. Втората рисунка, за която позираше Шура, жена му, беше постигната от същата съдба, но третата, изобразяваща пак Шура, и сега може да видите в колекцията на доктор Крайковски от секцията по биоинформация. Преди да се заеме с тези рисунки, въпреки късния час Пряничков още веднъж се качи у Воронини и помоли Юра да му даде някакво помагало по рисуване. Намери се помагало, и то твърде солидно — „Школа по изобразително изкуство“ в 10 тома.

Настана нощ, жена му и дъщеря му си легнаха. Няколко пъти, като се събуждаше, Шура виждаше мъжа си ту да седи с молив в ръка срещу двойното им легло, ту да броди от стая в стая. Спа неспокойно, питаше се дали мъжът ѝ не се е умопобъркал.

Той заспа към четири, събуди се в девет. Закуси на бързо и още тук, в кухнята, без да става от масата, каза, че трябва да продадат салонния бюфет.

Ако внезапно би помръкнала дневната светлина и на небето грейнеха звезди, Шура нямаше да се смае повече. Тъкмо салонният бюфет представляваше най-важната част от гарнитурата, струваше 1600, за която спестяваха дълго и самоотвержено. Разкошен и властен, няколко години той беше предмет на мечтите им и сега може да се каже доминираше в жилището им като катедрала в средновековен град. Имаха намерение с течение на времето да го напълнят със сервизи и кристал, иначе домът им нямаше да бъде дом, нито семейството им — семейство.

Сълзите от Шурините очи пронизваха сапунената пяна в умивалника. Но Федя погали жена си по рамото и ѝ обясни, че много от предметите в дома им абсолютно на никого не са нужни, щом липсва най-важното. Шура не вникна в смисъла на думите му, тъй като всичко, което ставаше, можеше да означава само едно — мъжът ѝ е решил да се развеждат. Но точно тогава погледът ѝ падна върху последната му рисунка, случайно останала от нощес на перваза.

Безсъзнателно я взе и още хлипайки, започна да я разглежда. Непозната гордост затрептя в сърцето ѝ. Спящата млада жена на рисунката приличаше и не приличаше на истинската Шура. Раменете, шията уж бяха същите, но всичко бе забулено от топлота и поезия, каквато тя дори не подозираше, че притежава.

Възползувал се от промеждутъка, Пряничков се обади по телефона на мебелния оказионен магазин. След около четиридесет минути оттам пристигна един самоуверен красавец — заместник-директорът, а след него трима юначаги-носачи, които тежко като каруцарски коне пръхтяха и трополяха на стълбата, за да покажат отнапред колко нечовешки велик е предстоящият им подвиг.

Апартаментът вече изглеждаше като след земетресение. От библиотечния шкаф Федя успя да изгребе първия външен ред книги, отзад във втория слой се откриха абонаментните Томас и Хенрих Ман, тритомната „История на киното“ и какво ли още не. Всички мебели бяха преместени, в кухнята се издигаше камара дъски, а водопроводчикът чичо Ваня — по съвместителство дърводелец, електромонтьор, лъскач на паркет и изобщо всеобщ домашен работник — мереше стената на хола.

На елегантния замдиректор Федя предложи не само салонния бюфет, но и също тъй скъпоценната масичка за списания, могъщия библиотечен шкаф, високия светилник с двете рогчета и стенното огледало с тоалетката. За последното Шура се бори като тигрица, защитаваща малките си. Обаче у Федя се бе появила някаква настойчиво, деликатна убедителност. Отначало се съгласи с доводите на жена си, но после ги доразви и в резултат се оказа, че стенното огледало наистина стои в малката стая без всякаква полза, заема място и безцелно привлича умствената енергия. В края на краищата Шура се примири.

Докато замдиректорът издаваше квитанциите и хвърляше кокетни приканващи погледи на Пряничкова-майка, а по инерция неволно и на Пряничкова-дъщеря, дванадесетгодишната Наташа, тримата богатири със стенания и ругатни се заеха за салонния бюфет. Най-ожесточена спореха, гръмко се оплакваха и човек можеше да си помисли, че досега нито веднъж в живота не им се е случвало да изнасят от някой апартамент нещо по-голямо от табуретка. Затова



удивително беше лекотата, с която салонният бюфет изведнъж изплава на стълбата под акомпанимента на непрекъснатите вопли.

Тутакси пред отворената врата изникна един скромен служител от букинисткия магазин — Шура никак не можеше да си спомни кога мъжът ѝ бе успял и него да извика по телефона. Федя даде на специалиста по книгите „Детска енциклопедия“, „История на киното“ и десетина дебели луксозни издания като „Младежта в изкуството“ или „Балетът на Большой театър“. Мислеше да му даде и Томас Ман, но случайно разтвори един том, разколеба се и не го даде.

Сред този разгром Шура се чувствуваше като на гара, когато влакът е пристигнал, а ти самият няма да пътуваш. Не знаеше къде да седне, нито къде да застане. От всички страни местеха нещо и предупредително ѝ подвикваха. Но когато мебелите бяха изнесени, когато край стените се издигнаха набързо скованите лавици за книги, в апартамента изведнъж стана не само просторно, но младежко и някак странно свободно.

Реформите обаче не свършиха с това. На продажбата Пряничков гледаше небрежно, подписваше квитанциите, без да ги чете, парите за книгите взе, без да ги брои. Непрекъснато се стремеше към нещо, вътрешно вече не беше тук и като плати на чичо Ваня и връчи на тримата ридаещи атлети десетарката, която тутакси ги успокои и ги направи безразлично груби, се отправи към центъра. Но не в редакцията — имаше свободен ден, отработен миналата събота, а по магазините. В къщи донесе триножник за рисуване, етюдник, кутия с маслени бои, платна, опънати на рамки, и още няколко пакета.

Беше към два — светъл, ослепително слънчев ден. Федя бързо нагласи триножника до засенчения с щора прозорец, постави етюдника на крачетата и ежеминутно съветвайки се с „Школата по изобразително изкуство“, се зае да рисува — първо една чашка, после кибритената кутия. По едно време триножникът му се стори неудобен — поправи го с помощта на няколко дърводелски и шлосерски инструменти, купени от улица „Киров“. Бързината, с която започна и свърши поправката, порази жена му.

После Шура отиде на работа — беше вечерна смяна в Централния телеграф, а към Федя се присламчи да рисува и Наташа. Успехите на дъщерята не бяха големи, но Федя напредваше с удивителен темп. Човек изпитваше желание да повдигне с пръсти

нарисувания молив, а чашката така изпъкваше на платното, че ти се струваше — ей сега ще падне и — на парчета.

Обаче сходството не беше крайната цел на Федя.

Когато в полунощ жена му се върна, той, използвайки все същата „Школа“, се учеше да рисува дълбоко синьо небе като на картините от Италианското възраждане и части от сгради по маниера на Каналето. Той открито рисуваше от репродукции и Шура видя резултатите.

На следващия ден — събота — Федя стана в шест и с невидан устрем за три часа по фантазия нарисова в старинен стил пейзаж с пътници, които кой знае защо облече в червено трико. Беше така вгълбен, че едва когато завърши картината, сякаш осъзна къде се намира. Поразтърпка се, като си подсвирваше, прегърна жена си, целуна дъщеричката по русолявата главица, закуси, похвали пресния орловски хляб — домашните му никога не го бяха виждали такъв оживен.

После с все същата енергия отиде на Преображенския пазар; там зад зеленчуковите сергии е оказионният магазин, който приема всичко — от носени обувки до произведения на изкуство. Пейзажът се хареса на оценителя, оцени го за петнадесет рубли. Но когато Пряничков подаде паспорта си, стана ясно, че той е и автор на творбата. Оценителят му върна пейзажа и го посъветва да се обърне към откупния фонд при Министерство на културата в РСФСР. Федя не отиде на площад „Ногин“, а се върна в къщи и цял половин час обработва произведението си, нагриваше го и го опушваше над газовата печка. Когато то стана достатъчно овехтяло на вид, Пряничков повика такси и отиде на улица „Гостиничная“ при антикварите. Там в сутерена седеше една съвсем съвременна мадама с четиригълни очила и карирана къса пола; тя не взе пейзажа в ръка, а каза на Федя да го подпре до стената. Отдалеч, кръстосала крак върху крак, го гледа две-три минути, после категорично отнесе творбата към втората трета на XVIII век. Малко я смутиха странните пътници в червено, повика още един специалист, двамата поспориха известно време, като преминаваха от руски на френски, на немски и английски, презрително игнорирайки Федя, който си мълчеше. В края на краищата „Пейзажът със замъка и пътниците“ беше оценен на двеста и шестдесет рубли и изложен с табелка „Ин. школа“, което означава, че авторът, страната и епохата са неизвестни. Федя още се мотаеше из залата на магазина —

разглеждаше старинни свещници и най-различни други интересни неща, когато един турист с велурени къси панталони посочи с пръст „Пътниците“. Веднага всичко беше оприходено, опаковано, приключено, Пряничков получи парите си и отиде в самолетния билетен център на „Черкасский переулок“.

Прибра се в три часа и каза на домашните си да приготвят банските си костюми, защото тримата заминават да прекарат неделния ден в Ялта — билетите за самолета са вече в джоба му.

Летището, белоснежния „Ту“, усмихващата се стюардеса, Симферопол, таксито и — ето го морето, при Алуца като синя стена то се издига до хоризонта... Нощуваха в една частна овощна градина на одъри, зрели гроздове — рубла кило — висяха по асмите, а вълните цяла нощ с лек шум търкаляха морските камъчета, подривайки брега.

През деня на плажа Шура започна плахо да пита защо долетяха тук. Мъжът ѝ отговори: „за да ти доставя удоволствие“. Шура каза, че пътуването струва прекалено скъпо, а Федя ѝ възрази, че в света няма нищо прекалено скъпа за жена като нея.

Вечерта пак свистяха гумите на колата, а край пътя в обратна посока прелетяха Гурзуф, Артек, Бахчисарай. Шура седеше отпред до шофьора, вятърът развяваше косите ѝ. Мислеше си каква жена е тя. Изразът на лицето ѝ беше загадъчен като на Лариса Огудалова във филма „Без зестра“ на режисьора Протазанов. Федя гледаше наоколо и се мъчеше да запомни прелетяващите пейзажи, за да ги нарисува после. Вече разбираше, че внезапно породилите се у него художически таланти дължи на бялата таблетка, овеществена по формулите на брадатия. Мисълта за изхвърлената тетрадка се мярна в съзнанието му, но той се успокои, като си каза, че до понеделник няма да успеят да я отнесат — чистачката на списанието работеше като половин щатна единица и в петък обикновено не се вестяваше в редакцията.

... Югът на Съветския съюз отново увисна под тях на осемкилометрова дълбочина. Здравчаваше се. Светлинките на Москва като Млечния път затрептяха по хоризонта. У дома си Пряничкови пристигнаха в полунощ. Апартаментът без гарнитурата, разхвърлян, празен, напомняше жилище на гений.

В понеделник Федя Пряничков излезе от къщи и светът го зашемети с цветове, звуци, миризми. Асфалтът вече не беше просто

виолетов, в него трептяха и блестяха червени, жълти, кафяви оттенъци. На места, където локвичките от нощеския дъждец току-що бяха изсъхнали, твърдо каменееше, а другаде, огрян от слънцето, ласкаво се огъваше под подметката. Замъци от облаци се издигаха към небето, ширнало се над просторния площад пред Всесъюзната изложба. Сияеха кръстовете на древната църква пред хотел „Златен клас“, ракетата от обелиска се устремяваше към космоса, а зад нея на заден план чезнеше в сивкавата мараня синята игла на телевизионната кула. Като лирична поема вървеше към автобусната спирка девойка със стройни крака, като къси стихчета се гонеха по тревните площи утрешни първолачета. Празнуваше се забележителен юбилей — точно сто милиона дни бяха изминали от момента, който проехтя над задимените пещери преди сто милиона дни. И в същото време всичко едва започваше, точно до този миг стигаше дългото минало, отгук се разгръщаше бъдещето.

В редакцията още нямаше никого. Пряничков отключи стаята си, сепна се от чистотата и бързо направи крачка към кошчето, в което преди три денонощия хвърли тетрадката с дерматиновите корици. Но кошчето беше празно, празни и дори дезинфекцирани бяха и строгите ламаринени кофи в задния двор на Химическия музей. Портиерът поверително му съобщи, че само преди четвърт час са вдигнали пълните. Пряничков се осведоми за местоположението на сметицето и взе такси до Хворостина. Все още се надяваше. Но когато таксито спря пред гигантското поле, сърцето му болезнено се сви. До хоризонта, докъдето поглед стигаше, се извисяваха монблани и казбеци смет. Веднага му стана ясно, че всички усилия ще са напразни — тетрадката, донесена в четвъртък от мъжа с раницата, фактически беше престанала да съществува.

Чакаше го работа. Като се върна в редакцията, сложи на бюрото пишещата машина, свали сакото си и без да вдига глава, отговори на всички читателски писма, които се бяха струпали след последния му сериозен разговор в кабинета на отговорния секретар. Това беше каскада, водопад. Разтраканата немска „Оптимал“ чаткаше ли чаткаше часове наред. Изписаните листове се бялваха във въздуха и изхвъркваша от валяка през интервал от шестдесет секунди. Досега в редакцията не бяха виждали такава неразривна симбиоза между човек и пишеща машина. Завеждащият литотдела надникна да изпусне една

цигара и застана на прага с отворена уста, а много виделият и патил в живота заместник главен редактор само поклати глава и затвори вратата след себе си.

Важното обаче не беше в скоростта на писането, а в изобилието на мисли. Всеки от нас през живота си чете безкрайно много, но никой не помни почти нищо от прочетеното. А Федя изведнъж си спомни. Цялата бездна концентрирана, редактирана премъдрост, съдържаща се в печатното слово — лавина от редове, която в по-голямата си част безследно, като сапунисана се хлъзва по нашето съзнание, сега се яви пред него и се разгърна в очакване. Той трябваше само да отхвърля излишното. Сам си бе енциклопедия и даже цяла библиотека, можеше да ти цитира, който искаш класик от което искаш място и дори помнеше какво пише на парчето „Вечерняя Москва“, в което като шестокласник веднъж си носеше увит от майка му сандвич.

Регулирайки напора на собствените си и чужди мисли, за двеста минути отговори на сто и двадесет писма — по-късно няколко от тези отговора бяха публикувани като статии в различни вестници, а петнадесет от най-обширните излязоха в отделна брошура под заглавие „Боговете живеят на земята“.

В този ден освен всичко друго направи и първото си изобретение, нарисува нова картина и се научи да свири на пиано.

С изобретението работата стана така. Беше натракал последното писмо, изучука опразненото чекмедже и тъкмо се протегна, при него влезе един посетител.

Пряничков веднага стана, ръкува се, представи се, попита влезлия как се казва, предложи му стол и чак тогава седна срещу него. Посетителят — пратеник от някаква секта в град Защатск, носеше за проучване парченце от ризницата на Георгий Победоносец. Пряничков повъртя в ръка тъмното шуплесто късче метал, помисли малко и предложи да отидат в Института по металите, за да установят кога приблизително е отлято парченцето. На часа се свърза с когото трябваше по телефона и заедно с пратеника отидоха в института, където свещеното късче беше категорично класифицирано като част от казахски казан за варене на бешбармак. Обстановката в научноизследователското учреждение със сложната му апаратура, а още повече любезността на Пряничков така шашнаха пратеника, че той още там се отрече от погрешните си вярвания и сега е един от най-

добрите пропагандисти-антирелигиозници при зацатския районен отдел на Всесъюзното дружество „Знание“.

В института Пряничков се запозна със сътрудника от лабораторията по умора на металите и разговаряйки с него, влязоха в една голяма стая.

— Ето тук работим — обясни му сътрудникът. — Образци от различни метали подлагаме на знакопроменливи натоварвания, после изучаване структурата на лома... Но всичко това е празна работа. Разбирате ли, пружинката може да се прегъва насам-натам сто хиляди пъти, а после изведнъж се счупва. И то най-неочаквано.

Междувременно Пряничков жадно оглеждаше лабораторията.

— А как изпробвате образците, на вибрация ли ги подлагате? — попита той.

— Да. С ултразвук.

Наблизо беше черната грамада на генератора. Отделно в маслена баня се намираше вибраторът.

Федя погледна към далечния ъгъл.

— А това какво е?

— Това е за рентгеноструктурен анализ. Разглеждаме мястото на счупването.

Пряничков нервно се позавъртя из стаята, после попита:

— Имате ли триод за високо напрежение?

... Накратко казано, той предложи да синхронизират импулсите на рентгеновото излъчване с ултразвуковите трептения на вибратора така, че лъчите да хващат пружинката в момента на най-голямото отклонение: тогава тя изглежда неподвижно и може да се наблюдава постепенното изменение на структурата. Патентът за „способ за получаване лауерограми на еластично деформиран кристал“ беше издаден по-късно под № 700505 и бе първият от четирите патента, връчени на Пряничков през тази паметна година.

Но понеделникът не се свърши с това — беше едва пет.

Като се сбогува с въодушевените сътрудници на лабораторията и изпрати на Казанската гара преобразения сектант, Пряничков се прибра в къщи и седна пред триножника. Понеже нарисуваната от него картина беше веднага продадена, сметна подготвителния си период за завършен и се зае с нещо лично. Чудното беше, че не използва нищо от изученото — нито класическото синьо небе, нито дори усвоената

илюзия на приликата. Пред Наташа и Шура постепенно възникваше кътче от столицата в ранна пролет, когато снегът не се е съвсем стопил, а перспективата на улицата е забулена от мъглив въздух и единственото ярко петънце е пламъкът на светофара. Платното изобразяваше Москва в ранно утро — работниците и служителите ѝ се бяха запътили към работните си места. Шура позна „Проспекта на мира“ при Ново-Алексеевская. Отличителни белези за епохата нямаше, но се чувствуваше, че е именно настоящата година, епоха на спокоен труд, на семейни и битови радости, едно такова ритмично съществуване, натрупване на сили пред нов скок.

Пряничков нарече творбата си „Пътниците на метрото“ и въпреки че не се виждаше никакво метро, наименованието много подхождаше. Сега „пътниците“ се намират в Третяковската галерия, зала № 49, където читателят може да им се полюбува, ако разбира се, посещението му не съвпадне с откриването на някоя от поредните изложби — в тези последни зали кажи-речи всеки ден променят експозицията, едно прибират, друго поставят и човек в нищо не може да бъде сигурен.

Федя рисува до осем, а в осем при Наташа дойде учителката по музика. В голямата стая у Пряничкови имаше пиано „Рьониш“, на което дъщеря им вече трета година преодоляваше „Старата французка песен“ на Чайковски. В семейството гледаха на тези занимания като на някакъв обществен дълг. Родителите на Наташа дори не чуваха звуците от уроците ѝ.

Сега пред триножника Пряничков се вслуша и започна да тактува с глава, като при всяка Наташина грешка въсеше вежди. Когато определеният час беше към края си, той стана, премести стола си пред пианото и попита с какво в същност започва обучението. Преподавателката Ивета Митрофановна беше млада и се смуцаваше пред родителите на учениците си. Неуверено му показва нотите в нотната стълбица и разположението им на клавиатурата.

— По-нататък — каза той и се премести по-близо до инструмента.

— Какво „по-нататък“? — попита Ивета Митрофановна.

— Какво правите после?

— После се стремя ученичката да ги запомни.

— Запомних ги — кимна Пряничков...

Тя го погледна недоверчиво, изсвири няколко гами и той веднага ги повтори на малката октава — първата гама изсвири уверено като учителката, втората още по-умело.

Ивета Митрофановна се обърна към него.

— Но вие навярно сте учили.

— Не! Честна дума, не съм. — Беше ужасно развълнуван и целият трепереше. — Но нека да продължим, моля ви.

Гласът и лицето му изразяваха такова чистосърдечие, че Ивета Митрофановна повярва. Порови в чантата си тънките албумчета и пиески.

— Добре. Нека се опитаме да разучим нещо най-леко.

Наташа, която от учтивост стоеше до тях, тихичко се отдръпна и отиде на гости при приятелката си. Шура влезе в кухнята. Оттам чуваше гласовете на мъжа си и на учителката. „Във фа диез мажор ще има вече шест знака“ — казваше Ивета Митрофановна. „Ясно-ясно“ — съгласяваше се Пряничков. После, се чуха думички като „стакато“, „пианисимо“, някакво си там „сфорцандо“. Пианото дишаше все по-широко, по-дълбоко, с пълни гърди.

В единадесет без пет, като погледна часовничето си, Ивета Митрофановна се облегна назад на стола и уплашено впери поглед в Пряничков.

— Знаете ли, че за два часа с вас минахме петгодишния курс!

Той кимна, с трепет взе сборника „Избрани пиеси за пиано“ и го разгърна на един Щраусов валс. Пошепна нещо, взрян в нотите, наведе се напред и вдигна ръце... И ето че безгрижната стара Виена се яви в стаята — танцуваха кокетни дългополи госпожици и весели кавалери. Изисканата учтивост неочаквано се сменяше от дръзко лекомислие, загадъчната плаха мечтателност отдръпваше своя мотив, отново отстъпвайки място на неукротимата палавост. Балът продължаваше стрелкаха се пламенни погледи. После танцуващите се умориха, свещите започнаха да гаснат и съвсем угаснаха.

Поразен, Федя предпазливо свали ръце от клавишите, огледа се наоколо; струваше му се, че пианото изобщо не бе участвувало в онова, което току-що стана. Учителката пресипнало се изкашля в тишината, въздъхна спрялата се на вратата Шура.

Двама души тихо разговаряха на двора, по успоредната улица, поскъръцвайки изсвистя по жицата нощният тролейбус, прогърмя в



пресечната уличка уморен камион, дошъл извън града и бързащ за далечния си гараж, а като отзвук в стаята едва чуто шумоляха роклите на разотиващите се танцьорки. Миналото се свързваше с настоящето, плоският свят стана обемен.

На другата вечер мъжът на Ивета Митрофановна, млад, бледен пианист с рошава грива, изслуша изпълнението на Пряничков. В сряда Федя два пъти свири пред уважаемите преподаватели от Консерваторията и го развеждаха по разните там методични кабинети. В четвъртък проеча телефонен звън от Филхармонията и лично Чернокостелски му предложи турне из Съветския съюз.

Но Пряничков не се занимаваше вече само с музика. Във вторник домъкна в къщи миниатюрен струг, купен okazjiон за 350 рубли, в сряда — пишеща машина. Вечерта работи нещо на струга, а в четвъртък седна и написа етюд за Балзак.

В редакцията в обноските му към авторите се появи нещо, което напомняше Достоевския княз Мишкин. Пряничков сякаш искаше да се слее със събеседника си, да погледне от неговата гледна точка и едва оттук започваше да разсъждава, като всяка минута вземаше под внимание позицията на опонента си; радваше се дори ако в края на краищата дойдеше до извод, отричащ онова, с което беше започнал. Изведнъж престанаха да съществуват лоши статии, във всяка намираще нещо интересно, измъкваше го заедно с автора и ако материалът не подходеше за списанието, съветваше къде да бъде занесен. Поток от хора се устреми към антирелигиозния отдел, за една седмица той осигури с материали цяло полугодие. На производствено съвещание заместник-главният настоя да се впише в резолюцията, че именно усилията на Пряничков са издигнали „Знания и живот“ на нова висота.

Федя изпълняваше длъжността си леко. Сутрин, щом закусеше, с цялата си душа се устремяваше към редакцията, а към пет и половина започваше с радост да предвкусва какво обещава вечерта на него и на семейството му.

И домът им неудържимо се променяше. Превърна се в нещо средно между художническо ателие и ремонтна работилница. До първия триножник се появи още един, за Наташа, ескизи и шлосерски инструменти бяха разхвърляни навсякъде, по масата — акварелни и маслени бои, на пианото — отворени ноти. Подът — в миналото

предмет на непрестанните Шурины грижи, беше занемарен, железни стърготини се бяха набили в пролуките на паркета. Към осем часа идваха специалисти от Института по металите, музиканти, поканени от мъжа на Ивета Митрофановна, художници, журналисти. Редовен гост беше един много учен математик от университета, който, когато говореше, винаги гледаше нагоре, източил шия, сякаш на тавана или на небето виждаше вече отразени и абстрахираны своите и чуждите мисли. От Защатск пристигаха роднини на онзи сектант, после се занизаха познати на роднините и роднини на познатите. Тези вечери бяха чудесни. Пианото не млъкваше, устройваха конкурси за най-хубав ескиз или карикатура, разгоряха се дискусии за съдбините на човечеството, рецитираха стихове, понякога току-що съчинени тук. За един час се изприказваха толкова мъдрости, колкото у предишните Пряничкови не биха се събрали и за петилетка. Художниците учиха дъщеричката им да рисува, пианисти ѝ показваха най-новите съвременни песнички. Дори Шура постепенно престана да се стеснява. При споровете погледът ѝ съчувствено се спираше ту на един, ту на друг от говорещите, понякога дори беше готова да каже нещо, но винаги някой я изпреварваше остроумно и живо. Тя преместваше погледа си към него и изобщо много се харесваше на всички.

В дванадесет, като изпратеше гостите до метрото, Пряничков помагаше на жена си да измият съдовете. Двамата постояваха минута-две над заспалата Наташка. После Шура оправяше леглото, а той, още не изчерпал се, бродеше из стаите. Пространството и времето бяха безкрайно съдържателни. Денонощието стана по-обемно, Пряничков спеше по три-четири часа.

От 15 до 29 юли оформи четири предложения за патенти в Държавния комитет по изобретенията, нарисува три картини с маслени бои, около четиридесет рисунки и една линогравюра. Даде два клавирни концерта в Малката зала на Консерваторията, написа осем статии, един сценарий за мултипликационен филм, текст за атракция с боа за цирка и помири съпрузите от съседния апартамент, които бяха подали молба за развод. Зае се да пише роман, почти доказва теоремата на Ферма, започна да преподава на жена си английски и да копае на двора басейн за децата. Човекът Фьодор Пряничков крачеше по небесата и светкавици осветяваха пътя му.

А после всичко свърши.

... По-точно не свърши съвсем изведнъж. В сряда на 28 Пряничков седеше в редакционната стая сам и използвайки обедната почивка, съставяше тезисите към доклада „Нравствеността — производително сила“, който щеше да изнася пред московското дружество за прогнози. Написа фразата „Бъдещето не може да бъде предсказано, то може само да се изгради“ и изведнъж го обзе скука.

Врълетя го като вълна. Навън улица „Гостиничная“ посивя, по тротоарите не вървяха хора, а болести и недъзи. Всичко избеля, стана двуизмерно. Той частично оглуша и попадна в някакъв вакуум.

Така продължи минута, после вълната се отдръпна. Светът наоколо му оживя и пак стана поле за дела и победи.

Но той прие предупреждението. Мигновено прибра тезисите от бюрото си и без да губи секунда, хукна при главния редактор, помоли го да му разреши да излезе, обиколи с такси няколко книжарници и отскочи до „Реактивите“ на улица „25 Октября“. В къщи докара всичко необходимо за малка химическа лаборатория, петнадесетина книги по органична химия, биология и медицина. За една вечер и една нощ прелисти няколко хиляди страници, застави се да си припомни редовете и пасажите, които бе успял да види тогава в дерматиновата тетрадка, а сутринта пристъпи към опитите. Разбираше застрашаващата го опасност, затова претегляше, смесваше, сублимираше, изпаряваше, нажежаваше до зачервяване и към три часа видя, че успехът е близо. Предългата формула изведе собственоръчно на лист от бележника си —  $C_xH_yO...$ , в средни скоби, а след това в пълен ред всичките там  $CH_3N$ ,  $OS$  и  $CO$ , построени ромбовидно и трапецовидно, които преди от цялата редакция само Гурович, завеждащият отдела за абсолютно точните науки, можеше да проумее, и то без ентусиазъм. Тогава в епруветката на дъното като снежинки се посипа някакво бяло вещество.

Федя въздъхна щастлив и уморен. Свиреха невидими оркестри. Сврълхзвезди осезаемо избухваха в далечните краища на нашата Галактика.

Вдигна ръка, но в този миг оркестрите млъкнаха, светът все по-стремително и по-стремително започна да се свива и в края на краищата целият се ограничи в ниската и задушно стая на улица „Кондратюк“.

Лицето на Федя се промени, той гнусливо сви устни, като гледаше с неудоволствие епруветката. Вдигнатата му ръка се отпусна.

... Шура се прибра в шест, млада, оживена, с нова фризура. В хола мъжът ѝ го нямаше, върху масата бяха натрупани колби, реторти и една серпантина, миришеше на химия. Шура влезе в малката стая. Пред телевизора, потънал в прах през последните седмици, седеше Федя и тъпо гледаше екрана. В стъклото се движеха безлики фигурки, търкаляше се светло петънце. Чуваше се монотонният глас на коментатора: „Парамонов... Петров... Пас към Макаров... Отново Парамонов... Петров...“

И това беше краят.

Когато чу дишане зад гърба си, Федя вдигна към съпругата си унил поглед и без да я поздрави, каза:

— Ти... такава... Разтреби там.

Шура веднага разбра всичко, отстъпи крачка назад, бавно се преоблече пред гардероба... Затракаха химическите прибори, изсипвани в кофата. Листчето с формулата привлече вниманието на Шура, занесе го на мъжа си.

— И това ли да изхвърля?

Той не се обърна и не ѝ отговори.

През следващите дни от само себе си започнаха да изчезват инструменти и ноти, единият триножник, след него и другият. Полека-лека реемигрираха мебелите — светилникът с двете рогчета, стенното огледало с тоалетката. В края на август тържествено влезе и се възцари салонният бюфет.

Около месец още по инерция пристигаха коректури, ревизии на статии и разкази, в антрето телефонът звънеше до пресипване — канеше Пряничков на обсъждания. Още няколко вечери се отбиваха новите им познати, но той ги гледаше с такава мрачна подозрителност, че скоро всички визити се прекратиха.

Сега Наташа с уроците си се свива до някое ъгълче на полираната маса, като отметва края на покривката. Шура използва цялата събота и неделя в грижа за многобройните лакирани повърхности. Блести лъснатият под и роднините, които идват по задължение веднъж-дваж в месеца, събуват ботинките и обувките си в антрето, сякаш влизат в джамия, после седят мирно и мълчат.

В редакцията на „Знания и живот“ пак си мислят защо ли този Пряничков не иде в някое друго списание. Не зачита авторите за пет пари, а ако се опитат да му възразяват на неговото „Всичко това вече е познато“ и „От това нищо няма да излезе“, казаното потъва в ямата на съзнанието му меко, без отклик, като вехтория и се трупа там в неподвижно купчина, безразборно и за вечни времена.

Федя Пряничков не обича да си спомня епохата на своя кратък подем. И само много-много рядко, когато е самичък в къщи, а по радиото предават истинска прекрасна музика, го обзема безпокойство, малките му очички се разширяват, в тях се появява жалба и копнеж като у куче, което би искало да принадлежи към света на хората, но разбира своята немота и се измъчва. Нещо е заключено в душата на Федя, залостено е, сковават го плътни железни обръчи и го отделят от онзи порядък, където би могло да се превърне в чувство, в мисъл и действие.

Това е историята, която се случи с Федя Пряничков. Тя ни навежда към някои размишления.

Например би било интересно да си припомним опитите на доктор Крайковски, който той започва много преди в Москва да се появи брадатият непознат. Крайковски хипнотизирал доброволци, предлагал им в това състояние да рисуват и за няколко сеанса те достигнали равнището на завършилите средно художествено училище. Ако с някой от доброволците опитът не успявал, Крайковски се заемал да го обучава по музика или пък нещо друго и в резултат дошъл до извода, че хората трябва да се делят на групи не по способности — талантиливи и неталантиливи, а по това как, в каква форма е по-удобно за едно или друго лице да материализира талантите си.

Не е изключено докторът да е успявал да разкъса именно онези железни обръчи, които у Федя бяха временно разрушени от таблетката.

Пак на Крайковски принадлежи мнението, изказано, разбира се, без каквато и да било абсолютизация, че хипнозата не е сън, а по-скоро пробуждане. Тук той все пак е изпреварил брадатия, който бе писал в тетрадката си, че повече от хората обикновено спят.

Ами ако това наистина е така?

Ако мнозина от нас частично спят не само нормалните седем-осем часа на денонощие, а в много по-широк мащаб? Навярно има дори такива нещастници, които цял живот до последната си минута

прекарват сковани в някаква дрямка, макар и да извършат всичко което би трябвало да върши човек, ходят на училище, следват, създават деца, работят и дори получават поощрения, но все така, без да се събуждат.

Ала неволно си задаваме още един въпрос. Щом някакъв си там Федя е могъл така многоцветно да заблести след глътването на таблетката, защо това да не е достъпно за всички, включително и за най-обикновените граждани?

А от друга страна, непременно ли е нужна химията, не може ли да се мине и без нея? Ето че се пробуди Наташа — да, именно Наташа, дъщеричката на Пряничков. Нещо у нея се разтвори, тя се пробуди, прекрачи своята „Стара французка“, тръгна напред и от ден на ден върви все по-бързо. Такава една тъничка, а като седне пред пианото... въпреки че Пряничкови вече решиха да не взема уроци, защото им напомняха за неотдавнашното минало. Сега Наташа сама ходи при Ивета Митрофановна, а преди известно време мъжът на учителката — рошавият пианист — заведе Наташа в музикалното училище „Гнесини“, там я прослушаха и казаха, че ще я приемат.

С други думи, дали в съвременната атмосфера няма нещо такова, което само да ни намира и събужда? Може би изобщо не бива да обвиняваме в предателство брадатия, който позволи на изобретението си да загине — впрочем после дълго търсиха брадатия, но не го намериха. Може би съзнателно е искал само да покаже какво е постигнал, а после е оставил процеса да се развива самостоятелно — преценил е, че на някои хора може да се стори унизително да получат способностите си от таблетка.

Работата е там, че в продължение на стотици хилядолетия природата е потискала човека, а и собствените му събрата не са слизали от гърба му — трябва ли да се учудваме, че някои хубави неща у него са затормозени и частично спят. Но сега това е минало, родило се е нещо ново и не е ли време вече всички окончателно да се събудим...

Публикувано в списание „Наука и техника за младежта“, броеве  
3,4/1970 г.

# ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

**МОЯТА БИБЛИОТЕКА**



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.